

*Попова М. Д.,**викладач кафедри китайської мови та перекладу
Київського університету імені Бориса Грінченка*

ВИЗНАЧЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕСТЕТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ У КИТАЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Анотація. Основна мета цієї роботи полягає у виявленні та осмисленні трансформацій естетичних категорій в літературі Китаю.

Актуальність теми дослідження визначається необхідністю вивчення знакових, для сучасної китайської літератури, естетичних категорій, на прикладі творчості китайських поетів, що дає змогу цілісно та глибоко осмислити тенденцію змін естетичних категорій. Об'єктами дослідження цієї статті є вірші: Ду Фу (杜甫712–770): «Пісня про військову колісницю» (兵车行); Чжуан-цзи (庄子369–286): Даоська книга притч «Чжуан-цзи» (庄子); Книга з історії дзен-буддизму «П'ять ліхтарів Хуейюань» (五灯会元).

Мета. Мета дослідження – відстежити та визначити культурні, національні зміни естетичних категорій в Китайській літературі.

Практичні наслідки. Результати дослідження можуть бути використані для підготовки курсових робіт, дипломних робіт, літературних досліджень та спеціальних курсів з теорії літератури та сучасної літератури Східних країн.

Висновки. Результати дослідження показали, що розробляючи китайську теорію естетики, китайські вчені прагнули визнати багатозначність термінів і концепцій та створити нові критичні погляди, засновані на традиційних китайських працях з літератури та мистецтва. Інтеграція поезії, живопису та каліграфії є ще однією відмінною рисою традиційної китайської естетичної думки та практики. Естетичні категорії в китайській культурі різноманітні та багатогранні, охоплюючи все: від філософії та релігії до мистецтва. Ці категорії відображають китайський акцент на балансі гармонії та елегантності, та глибоко вкорінені в багатій культурній спадщині країни. Тому естетика завжди відігравала ключову роль у формуванні китайського розуміння суспільства, людства та культурної ідентичності.

Ключові слова: китайська література, естетика, естетичні категорії, трансформації, Китай.

Вступ. Естетична діяльність є різновидом соціальної та культурної діяльності, також естетична діяльність не може бути відокремлена від певного соціального та культурного середовища. Тому різні соціальні та культурні середовища розвивають різні естетичні культури. Різні естетичні культури формують свої унікальні естетичні форми через відмінності в соціальних середовищах, культурних традиціях, ціннісних орієнтаціях і кінцевих турботах. Низка світових образів, створених одним і тим же митцем, часто демонструє той самий тон і стиль, який ми називаємо – «Художнім стилем». Тоді естетична форма – це «Великий стиль» певного типу естетичного образу (часто з характеристиками часу або естетичного образу, який домінує в певний період), виробленого в конкретному соціальному та культурному середовищі. Естетична катего-

рія є узагальненням і кристалізацією цього «великого стилю» (тобто естетичної форми).

Теоретико-методологічна база. Літературні джерела роботи, присвячені трансформації естетичних категорій та впливу аспекту краси, релігії Буддизму, Конфуціанства та Даосизму в культурі та літературі Китаю, зокрема, були вивчені китайськими дослідниками, такими як: Чен Дзян, Дзон Ці Цай, Е Лан, Чіанг Ю та Тін Хе. Українські дослідники, які працювали над цією темою: К. Мурашевич, Ю. Шекера, Ю. Шербаков.

Методи. Дослідження забезпечують загальні наукові методи аналізу, систематизації та узагальнення матеріалу, що дозволяє обробляти літературні, теоретичні та критичні джерела, що використовуються в дослідженні.

Результати і обговорення. Естетична діяльність є різновидом соціальної та культурної діяльності, і естетична діяльність не може бути відокремлена від певного соціального та культурного середовища. Тому різні соціальні та культурні середовища розвивають різні естетичні культури. Різні естетичні культури формують свої унікальні естетичні форми через відмінності в соціальних середовищах, культурних традиціях, ціннісних орієнтаціях і кінцевих турботах. Низка світових образів, створених одним і тим же митцем, часто демонструє той самий тон і стиль, який ми називаємо «Художнім стилем» [1]. Тоді естетична форма – це «Великий стиль» певного типу естетичного образу (часто з характеристиками часу, який домінує в певний період), виробленого в конкретному соціальному та культурному середовищі. Естетична категорія є узагальненням і кристалізацією цього «Великого стилю» (тобто естетичної форми). Різноманітні концепції, які було висунуто, вказують на різні стилі різних естетичних образів (або груп образів), але деякі з них не є дуже узагальненим «Великим стилем», тобто не є тим, що ми називаємо естетикою форми, тому її не можна включити до категорії естетики [2]. Вважається, що поняття краси і піднесеного, трагедії і комедії, а також потворності і абсурду є узагальненням і кристалізацією естетичних форм, що охоплюють відносно велику територію в історії західної культури, і вони також є естетичними категоріями, визнаними більшістю естетиків у світі. Естетичні категорії не можна довільно додавати і нескінченно множити, інакше вивчення естетичної форми перетвориться на дослідження художнього стилю.

В історії китайської літератури та культури художні стилі являють собою надзвичайно багатий і колоритний стан. У трактаті «Двадцять чотири категорії віршів» (二十四诗品), написаною поетом епохи Тан Сикун Ту, перелічено двадцять чотири стилі, такі як «бадьорий» (雄浑), «ослаблений» (冲淡), «стрункий» (纤秣), «відчужений» (疏野) і «оригінальний» (清奇). Але більшість цих понять не можна назвати естетичними категоріями, оскільки вони ще не називаються стилями культури [3].

У минулому, на території Китаю, у всіх працях та підручниках з естетичних принципів в яких говорилося про естетичні категорії, загалом обмежувалися рамками західної культури. Краса й піднесене, трагедія й комедія, потворність і абсурд, всі ці естетичні категорії відносилися саме до культури заходу. Але наразі, завдяки роботі над текстами китайських поетів та вивченню філософії Китаю, стало можливим витягти деякі естетичні категорії з історії китайської культури і мистецтва і включити їх у рамки основної теорії естетики. В історії китайської культури під впливом Конфуціанства, Даосизму та Буддизму було розроблено ряд груп естетичних образів, які мали відносно великий вплив в історії, утворюючи унікальну естетичну форму (Великий стиль), і таким чином кристалізувалися в унікальну естетичну категорію [3]. Категорія «Депресивний» (沉郁) – узагальнює стиль естетичних образів із Конфуціанською культурою як конотацією, та в літературі була представлена поетом Ду Фу; «Піднесений» (飘逸) – підсумовує загальний стиль естетичних образів із Даоською культурою як конотацією, в літературі була представлена поетом Лі Баєм; «Порожній» (空灵) – він підсумовує великий стиль естетичної образності з культурою Дзен як її конотацією та Ван Веєм як її представником.

Культурним відтінком «Депресії» (沉郁) є «Людинолюбство» (仁) Конфуціанства, тобто глибоке переживання життєвих мінливостей і глибоке співчуття до життєвих страждань. Найтиповіший представник – Ду Фу. Сам Ду Фу сказав, що «депресія і розчарування» є характерними рисами його віршів. Протягом історії багато критиків також використовували слово «депресія», щоб узагальнити стиль віршів Ду Фу. Вірші «Пісня про військову колісницю» (兵车行), «Прощання старого» (重老别), «Весняні надії» (春望) написані Ду Фу, є репрезентативними творами «депресії». Наприклад, на початку «Пісня про військову колісницю», розповідається, що війна призвела до роз'єднання жінок і дітей простолюдю: 车辘辘, 马萧萧, 行人弓箭各在腰. 爷娘妻子走相送, 尘埃不见咸阳桥. 牵衣顿足拦道哭, 哭声直上千云霄/ *Віз скрипить, коні іржуть, а в піших луки і стріли на їхніх поясах. Батьки, матері та дружини йдуть провідати одне одного, і пил не бачить мосту Сяньян. Тримайте одяг, блокуйте дорогу та плачуть, плачуть прямо в небо.* Наприкінці вірша автор нарікав на незліченну кількість солдатів, які втратили життя на війні: 君不见, 青海头, 古来白骨无人收. 新鬼烦怨旧鬼哭, 天阴雨湿声啾啾/ *Хіба ти не бачиш, голово Цінхай, ніхто не збирав кісток у давні часи. Нові привиди скаржаться на старих привидів, які плачуть, а небо хмарне й дощове, і мокре [3].*

З віршів Ду Фу видно, що конотація «депресії» – це «Доброзичливість» Конфуціанства. Деякі вчені вважають, що з однієї точки зору Конфуціанську філософію можна назвати емоційною філософією, а Конфуціанську емоційну філософію можна підсумувати одним словом, тобто «добррозичливість». З точки зору Конфуціанської філософії, лише доброзичливість є сутністю людського існування, тільки доброзичливість є сенсом і цінністю людини. «Добррозичливість» – це різновид загальної людської симпатії та турботи, а також різновид людської любові, яку Конфуцій називав «загальною любов'ю до всіх» і «любов'ю до людей». Початкове значення «добррозичливості» – це любов, як найсправжніші, найцінніші та найбільші емоції людських істот, головне – любити людей, а любов до людей починається з любові до родичів, друге – любити речі,

любити речі життя, а потім любити всю природу. Така людська любов, така людська симпатія і любов до світу пронизує всі твори Ду Фу і згущується в унікальну естетичну форму, якою є депресія [4].

Естетична категорія «Піднесений» (飘逸) – це Даоське «подорож» (游). У даосизмі «течія» (游) має два змісти: один – це духовна свобода і відстороненість. Перша глава, даоської книги притч, «Чжуан-цзи» (庄子) називається «Вільно блукати» (逍遥游): 乘天地之正, 而御六气之辩, 以游无穷, 乘云气, 御飞龙, 而游乎四海之/ *Скористайся праведністю неба і землі, бережися від дискусії шести ци, подорожуючи нескінченно; Візьми хмари й повітря, бережи його проти літаючого дракона і подорожуй за чотири моря.* У главі «Власна» (在宥), також пишеться про «первинний хаос» (鸿蒙) по відношенню до «подорожі» (游): 浮游, 不知所求; 猖狂, 不知所往. 游者鞅掌, 以观无妄/ *Пливаючи, ти не знаєш, чого хочеш; нестримний, ти не знаєш, куди йдеш [3].* Ці слова пояснюють, що «подорож» (游) означає, що людський дух відірваний від кайданів усіх практичних інтересів і логічної причинності. Іншим змістом «подорожі» (游) є інтеграція життя людини та природи. «Дао» – це тіло і життя всесвіту, і коли люди досягають царства усвідомлення Дао, вони стають «чеснотами». Тому Чжуан-цзи (庄子) говорить: 夫明白于天地之德者, 此之谓大宗大本, 与天和者也/ *Ті, хто розуміють чесноти неба і землі, називають це великою основою, і перебувають в гармонії з небом, тому вони також в гармонії зі світом.* Духовна сфера «подорожі» (游) в Даосизмі проявляється як особлива форма життя, якою є «Піднесений» (飘逸). Чжуан-цзи мандрує з творцем на вершині, і товаришує з тими, хто не має кінця життя назвни, що є поясненням «легкого» ставлення до життя.

Культурна конотація «Порожнечя» (空灵) – це «Просвітлення» (悟) Дзен. Дзен говорить про «Просвітлення» або «Чудове Просвітлення». «Просвітлення» дзен полягає не в осягненні загального знання, а в переживанні та осягненні самого Всесвіту. Тож це своєрідне метафізичне «осягання». Однак метафізичне «Просвітлення» Дзен не відриває від світу життя і не відмовляється від нього. Дзен виступає за осягнення вічної порожнечі в звичайних, повсякденних і наповнених життям явищах сприйняття, особливо в картинах природи [5; 197–204].

Книга з історії дзен-буддизму династії Сун у Китаї «П'ять ліхтарів Хуейюань» (五灯会元), описує діалог між майстром дзен Тяньчжу Чунхуєм і його учнями. Учні запитали: «Яка зараз сучасна дзен-людина?» Дзен-майстер відповів: 万古长空, 一朝风月/ *Небо вічне, а вітер і місяць на небі.* Це два дуже відомі речення. «Вічність неба» (万古长空), символізує неквапливу природу неба і землі і тишу безлічі перетворень, це спокій тіла і порожнеча тіла. «Ранковий гарний пейзаж» (一朝风月), показує життєздатність всесвіту та популярність Ін та Ян, яка є рухом реального світу [6].

Дзен полягає в тому, щоб спонукати людей: 从宇宙的生机去悟那本体的静, 从现实世界的(有)去悟那本体的(空)/ *Зрозуміти спокій тіла через життєву силу всесвіту, та зрозуміти порожнечу тіла від існування реального світу [7].* Тому Дзен не виступає за відмову від життя в цьому світі і не заперечує життєздатність Всесвіту. Тому що тільки через «один ранковий гарний пейзаж» (一朝风月), можна усвідомити «вічне небо» (万古长空). І навпаки, лише усвідомивши «вічне небо» (万古长空), ми можемо по-справжньому плекати та насолоджуватися красою «одного ранкового гарного пейзажу» (一朝风月).

Це трансцендентність Дзен, не залишаючи цей берег, але також перевершуючи цей берег. Така трансцендентність утворює своєрідну поезію й особливу естетичну форму, якою є «порожнеча». «Порожнеча» – це порожнє тіло, а «дух» – це активне життя. Цзун Байхуа (宗白华) сказав: «Дзен» – це надзвичайна нерухомість у русі, і це також надзвичайний рух у нерухомості [8]. Він нерухомий і завжди освітлений, освітлений і завжди нерухомий. Немає різниці між рухом і нерухомістю, і він безпосередньо досліджує походження життя.

Висновки. Підсумовуючи, естетичні категорії в культурі Китаю різноманітні та багатогранні, охоплюючи все: від літератури та філософії до мистецтва. Китайська естетична традиція торкається всіх сфер художньої діяльності, включаючи поезію, живопис, архітектуру та «мистецтво життя». Правильний уряд, ідеальна людська істота та шлях до духовної трансцендентності – усе це належить до походження естетичної думки. Так було від ранніх Конфуціанських пояснень поезії як того, що дає вираження наміру, через художні зображення ідеальної особистості Чжуан-цзи, яка розрізняє природний спосіб речей і живе згідно з ним, до натхненних буддистами уявлень про те, що природа і слова можуть об'єднатися, щоб дати розуміння та просвітлення. У цій довготривалій і стимулюючій роботі чітко простежується фундаментальна роль естетики в розвитку культурних і психологічних структур китайської культури, які визначають «людство». Естетичні категорії відображають китайський акцент на балансі гармонії та елегантності, та глибоко вкорінені в багатій культурній спадщині країни.

Література:

1. Semenist I. «Misty Poetry » as a reflection of the nature of Chinese literature of the «New Period» (second half of the 20th century). Synopsis: text, context, media. 26(4). 2020. P. 145–150. <https://doi.org/10.28925/2311-259x.2020.4.5>
2. Jianping, Z. (2013). 中日古典审美范畴比较研究 (C. Xiaojing, Ed.). 中国社会科学出版社. 978-7-5161-6235-4
3. 朗, 叶. (2019). 美学散步 | 叶朗: 中国的审美范畴. SOHU搜狐.
4. Xianglin, Y. (2018). 审美范畴 (3rd ed.). 中国社会科学出版社.
5. Xie, L., & Gao, Y. (2022). A database for aesthetic classification of Chinese traditional music. *Cognitive Computation and Systems*, 4(2), 197-204. <https://doi.org/10.1049/ccs2.12064>

6. Lang, Y. (2005). 中国的审美范畴 (5th ed.). 艺术百家.
7. Zehou, L. (2009). The Chinese Aesthetic Tradition. Diversity Reading List in Philosophy.
8. Jiang, C., & Cai, Z. Q. (2018). Aesthetics. Oxford Bibliographies. <https://doi.org/10.1093/OBO/9780199920082-0160>

Popova M. Definition and transformation of aesthetic categories in Chinese literature

Summary. The main purpose of this work is to identify and understand the transformations of aesthetic categories in China's literature.

Purpose. The relevance of the research topic is determined by the study of iconic aesthetic categories, for modern Chinese literature, on the example of the creativity of Chinese poets, which enables a holistic and deep concept of the tendency of changes in aesthetic categories. The objects of research of this article are poems: Du Fu (杜甫 712–770): “Song of the military chariot” (兵 兵); Zhuan-Tzu (庄子 369–286): Taoist Book of Zhzhuan-Tzu (庄子); A book on the history of Zen Buddhism Five Hayuan Lantern Lantern (五会元元).

Goal. The study aims to track and identify cultural, and national changes in aesthetic categories in Chinese culture and literature.

Practical Implication. The results of the study can be used to prepare coursework, diploma works, literary research, and special courses in the theory of literature and contemporary literature of the Eastern countries.

Findings. The results of the study showed that in the development of Chinese aesthetics theory, Chinese scientists sought to recognize the ambiguity of terms and concepts and to create new critical views based on traditional Chinese writings in literature and art. The integration of poetry, painting, and calligraphy is another distinctive feature of traditional Chinese aesthetic thought and practice. Aesthetic categories in Chinese culture are diverse and multifaceted, covering everything from philosophy and religion to art. These categories reflect Chinese emphasis on the balance of harmony and elegance and are deeply rooted in the country's rich cultural heritage. Therefore, aesthetics have always played a key role in shaping Chinese understanding of society, humanity, and cultural identity.

Key words: chinese literature, aesthetics, aesthetic categories, transformation, China.